

Stockholm, 2025-09-12

Remissavisering 53.25

Yttrande över betänkandet Ökad insyn i politiska processer (SOU 2025:52)

Akavia har genom Saco beretts tillfälle att lämna synpunkter på betänkandet *Ökad insyn i politiska processer (SOU 2025:52)*, och väljer att ge synpunkter på delar av betänkandet.

Fack- och professionsförbundet Akavia samlar 144 000 ekonomer, jurister, samhällsvetare, it-akademiker, personalvetare och kommunikatörer i såväl privat som offentlig sektor och är ett av de större förbunden inom Saco.

Sammanfattning av Akavias yttrande

Redan i 2014 års demokratiutredning konstaterades att ett lobbyistregister vore svårt att utforma utan att skapa negativa konsekvenser för demokratin. Denna slutsats gäller alltså. Att nu dessutom föreslå en ansvarsförskjutning från beslutsfattare till påverkansaktörer är ett steg i fel riktning och innebär en olämplig förändring av demokratis spelregler.

Dessutom är det tydligt att förslaget genomsyras av en grundläggande motsättning. Samtidigt som utredningen konstaterar att den mesta kommunikationen med såväl politiskt tillsatta som opolitiska tjänstemän sker i ett initialt skede, ska lagstiftningen gälla *i syfte att påverka beredning eller beslut i ett ärende* [som är påbörjat]. Det betyder alltså att proportionerna mellan hur mycket kontakt som sker och mängden redovisning som krävs för att redogöra för den, framstår som orimliga. I förlängningen blir resultatet att större aktörer, som har medel att hantera den ökade redovisningsbördan, också är de som tillåts höras genom hela beslutskedjan av ett ärende. Mindre organisationer, som ofta bär på specifik kunskap men har begränsade resurser, skulle i praktiken bli vingklippta efter det "initiala skedet", eftersom de kan tänkas sakna möjligheter att ta sig an den tunga administrationen som lagstiftningen skulle medföra därefter.

Det är också allvarligt att arbetsmarknadsorganisationer föreslås omfattas av regleringen. Dessa har en särskild ställning i den svenska arbetsmarknadsmodellen och bör inte likställas med kommersiella lobbyaktörer. Dessutom är det anmärkningsvärt att Arbetsgivarverket undantas, samtidigt som övriga parter omfattas.

Till detta kommer långtgående krav på återkommande rapportering av både verksamhet och resurser. Detta riskerar att avskräcka snarare än uppmuntra samhällsengagemang och driver utvecklingen i motsatt riktning mot det uttalade målet om en öppen och inkluderande demokrati.

Sammanfattningsvis bedömer Akavia att förslaget är illa avvägt och att det riskerar att inskränka i stället för att värna det demokratiska samtalet. Akavia **avstyrker** därför kommitténs förslag om en ny lag om insyn i kontakter mellan politiska beslutsfattare och påverkansaktörer.

5.3.2 2014 års demokratiutredning

Redan i 2014 års demokratiutredning *Låt fler forma framtiden!* (SOU 2016:5) gjordes en noggrann prövning av frågan om ett lobbyistregister. Utredningen konstaterade att "ett sådant register vore svårt att utforma på ett ändamålsenligt sätt utan att samtidigt skapa negativa effekter för demokratin". Akavia anser inte att omständigheterna skiftat på ett sådant sätt att det finns skäl att frånga den tidigare bedömningen.

Akavia vill även belysa det skifte i perspektiv vad avser ansvarsbörda som finns mellan 2014 års demokratiutredning (SOU 2016:5) och det aktuella förslaget i *Stärkt insyn i politiska processer* (SOU 2025:52). Den aktuella utredningen gör gällande att redovisningsskyldighet skall åligga **påverkansaktörer**. I 2014 års utredning konstaterades det däremot att den intensifierade kontakt mellan intresseorganisationer och beslutsfattare som kunde påvisas, snarare ställde särskilda krav på **beslutsfattaren** att värna den politiska jämlikheten och på att vidta åtgärder för att allmänhetens möjligheter till insyn och ansvarsutkrävande inte skulle försvagas.

Den ansvarsförskjutning från beslutsfattare till påverkansaktörer som SOU 2025:52 föreslår går därmed stick i stäv med vad den tidigare utredningen konstaterat. Akavia anser att detta både är anmärkningsvärt och högst olämpligt.

6 Andra länders och institutioners lagstiftning

Utredningen konstaterar att antalet länder som på olika sätt reglerar kontakterna mellan lobbyister och beslutsfattare ökar. Akavia välkomnar att utredningen redogör för vilka regleringar som finns i olika länder och inom EU. Däremot är kapitlet primärt deskriptivt – det redogör inte för hur dessa regelverk faktiskt har fungerat i praktiken eller vilka konsekvenser de medfört. Att ett antal länder har valt att införa olika former av register kan inte i sig tas till intäkt för att systemet skulle vara lämpligt eller ändamålsenligt – framförallt inte i en svensk kontext.

Om lagstiftning trots allt skulle införas menar Akavia att den snarare bör utformas i linje med EU:s modell (jfr 6.3.5), där registrering sker på frivillig basis men där deltagande stimuleras genom att särskilda fördelar tilldelas de aktörer som väljer att registrera sig.

13.2 En reglering om insyn ska införas

Förslag: Det ska införas en lag med syfte att trygga allmänhetens insyn i organiserade intressenters kommunikation med politiska beslutsfattare med avsikt att påverka politiska beslut.

Akavias ståndpunkt: Utredningen konstaterar att en reglering riskerar att ha en hämmande effekt på vissa aktörer, särskilt de mer resurssvaga, och att det "är mycket viktigt att civilsamhällets kontakter med beslutsfattare inte försvåras eller hämmas". Trots detta landar utredningen ändå i slutsatsen att lagstiftning bör införas.

Akavia menar att detta innebär en inbyggd orättvisa. Mindre aktörer och ideella organisationer saknar ofta de resurser och administrativa kapaciteter som krävs för att följa en reglering av det slag som föreslås. Risker är därför stor att deras inflytande begränsas och röst tystas, medan större och mer resursstarka organisationer fortsatt kommer att ha möjlighet att föra fram sina perspektiv.

Även om utredningen framhåller att förhoppningen är att lagstiftningen ska bidra till att beslutsfattares kontaktyta blir mer balanserad, är det snarare mer sannolikt att effekten blir den motsatta. I praktiken riskerar det föreslagna systemet att cementera de starkaste aktörernas dominans, medan mindre organisationer och aktörer med specifik – och ofta ovärderlig – kunskap, trängs undan. Detta skulle i sin tur kunna leda till att den upplysta beslutsprocessen som vårt demokratiska system bygger på, förlorar i bredd, kvalitet och legitimitet – och i slutändan går förlorad.

13.3 Insynen ska avse påverkanskommunikation

Förslag: Regleringen om insyn ska avse påverkanskommunikation. Med påverkanskommunikation ska avses att ha kontakt för egen räkning med en politisk beslutsfattare eller medarbetare till en politisk beslutsfattare, i syfte att påverka beredning eller beslut i ett ärende, för att främja ett visst intresse eller utfall. Med påverkanskommunikation ska även avses att, som en tjänst inom ramen för näringsverksamhet, för annans räkning ha kontakt av nämnt slag eller ge råd eller stöd till någon som har sådan kontakt.

Akavias ståndpunkt: Akavia noterar att förslaget definierar påverkanskommunikation som kontakter med politiska beslutsfattare eller deras medarbetare *i syfte att påverka beredning eller beslut i ett ärende*, antingen för egen räkning eller för annans räkning inom ramen för näringsverksamhet.

Akavia ser positivt på att kommitténs beslut att inte låta tidiga kontakter omfattas av lagstiftningen. Detta är en mycket väl avvägd hållning. Att inkludera sådana kontakter skulle i praktiken riskera att inskränka den naturliga dialog som är förutsättningen för en levande demokrati.

Samtidigt framträder en tydlig paradox. När kommitténs egen enkät visar att den absoluta merparten av kommunikationen med såväl politiskt tillsatta som opolitiska tjänstemän sker i ett initialt skede, framstår förslaget om en lagstiftning som innebär ett mycket tungt administrativt

ok senare in i ett ärendes process, oproportionerligt och omotiverat. Incitamenten för att införa en reglering av detta slag tycks därför falla på sin egen orimlighet – det enda lagstiftningen riskerar medföra är att de påverkansaktörer som redan har begränsade resurser tyngs ytterligare och trängs undan från att höras under ärendens beredningsfaser – något som i förlängningen försvårar och urholkar det demokratiska samtalet.

13.6.6 Arbetsmarknadsorganisationer ska omfattas

Bedömning: Undantag från uppgiftsskyldigheten bör inte göras för organisationer på arbetsmarknaden.

Akavias ståndpunkt: Akavia vill särskilt framhålla att arbetsmarknadens parter redan har en central roll vad avser regleringen av arbetsmarknadens villkor i Sverige.

Mot denna bakgrund är det således anmärkningsvärt att utredningen föreslår att arbetsmarknadens parter ska omfattas av samma reglering som övriga aktörer. Att likställa arbetsmarknadens parter med kommersiella lobbyföretag bortser från deras särställning och avgörande betydelse i lagstiftningsprocesser som rör arbetsmarknaden. I förlängningen skulle det riskera att undergräva ett fundament i den svenska samhällsmodellen.

Det framstår dessutom inkonsekvent att Arbetsgivarverket, i egenskap av myndighet, ska undantas från redovisningsskyldighet, medan övriga arbetsmarknadsparter åläggs en sådan.

Vidare gör utredningen gällande att Tyskland och Irland, såväl som EU, valt att införa undantag för arbetsmarknadsorganisationer, om än på olika vis. Samtidigt konstateras det att Finland inte gjort det. Att Finland inte valt att göra undantag för arbetsmarknadsorganisationer kan knappast anses vägledande, då den finländska lagstiftningen är ny sedan 1 januari 2024 och dess konsekvenser i praktiken ännu är oöverskådliga.

13.8 Vilka uppgifter som ska lämnas

Utredningen betonar återkommande vikten av att lagstiftningen inte får avskräcka personer eller organisationer från att ta initiativ i syfte att påverka politiska beslut genom att regelverket inte bör medföra onödig administration eller kostnader – särskilt för mindre resursstarka aktörer.

Trots dessa bedyrelser kan inte de krav som föreslås ställas på redovisningen anses vara något annat än orimligt betungande. Aktörer ska inte bara lämna grundläggande uppgifter om sin verksamhet, utan även redogöra för de ämnen påverkanskommunikationen gällt samt beskriva kontaktformer och omfattning – tre gånger per år. Därtill ska även en minst sagt extensiv ekonomisk redogörelse läggas fram en gång per år, i vilken de resurser som använts för påverkanskommunikation ska framgå. Allt sammantaget tycks redovisningens föreslagna omfattning och utformning inte ligga i linje med ambitionen om att inte vara avskräckande eller onödigt betungande.

15 Konsekvenser av förslagen

Utredningen gör gällande att förslagen är utformade med avsikt att den administrativa bördan ska vara så lätt som möjligt, samt att "de uppgifter som ska lämnas inte är omfattande". Detta är en uppfattning Akavia inte delar – de faktiska verkningarna för berörda aktörer kommer med stor sannolikhet att bli raka motsatsen. Påståendet att små företag skulle ha hållits i åtanke när förslaget om rapporteringens omfattning utformats, framstår även det som både högst tveksamt och tämligen osannolikt.

Sammanfattningsvis **avstyrker** Akavia kommitténs förslag om en ny lag om insyn i kontakter mellan politiska beslutsfattare och påverkansaktörer.

Patrik Nilsson

Samhällspolitisk chef

Malin Brugge Arelund

Utredare